

Pešta, Pavel

Americký výbor z české literatury

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1957, vol. 6, iss. D4, pp. 158-160

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108575>

Access Date: 14. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

letech také v latinském překladu (po prvé r. 1586). Český překlad, opis pořízený Janem Popelem Horažďovickými, zachoval se v jediném rukopise v bývalé knihovně Fürstenberské. První na tento rukopis upozornil Fr. Palacký r. 1827, podrobněji se jím zabýval teprve Jos. Jireček (ČCM 1862), který z něho uveřejnil drobné ukázky ve své *Anthologii* z literatury české doby střední (r. 1858). Již několik let před druhou světovou válkou byl překlad připraven k vydání, ale pro rozmanité přičiny došlo k edici teprve po několikaletém prodloužení, a to zásluhou Q. Hodury a B. Horáka.

Zd. Tichá si ve svém pojednání po stručné přehlídce starší české cestopisné literatury (Mandevilla, Milion, Prefat, Harant, Mitrovic a j.) všimá podrobněji literárního významu Historie Léryho v českém překladu. Usuzuje, že překlad byl velmi pravděpodobně určen širokým vrstvám lidovým a že převážně lidovým vlivem užívají překladatelé se zálibou přísloví a zdrobnělín. Poznamenává případně, že překladatelé „jsou poplatní své době užíváním dlouhých humanistických period“, ale že ty „neztěžují porozumění čtenému textu“, protože se v nich nevyskytají anakoluty a složité inverse. Vyzvedá konečně i to, že také z věnování překladu p. Bohuchvalovi Berkovi z Dubé a z předmluvy k pobožnému čtenáři promlouvá upřímná láska k vlasti a ušlechtilé čtení sociální. Jako projekt lidovosti uvádí Tichá časté užívání ukazovacích zájmen *ten, tento*. Lze s ní souhlasit, ale ne vždycky. Tak na př. neřadil bych sem věty typu „Duch aneb mysl nad tím zpléše a tomu se zraduje“ (str. 24) a p. Před textem cestopisu předchází Horákova stať „Ohlas zámořských objevů v české literatuře“, která však s ním souvisí jen zcela volně. Po nejedné stránce je zajímavá Hodurova stať o pravopise a jazyku cestopisu. Autor zaznamenává typické znaky jazyka a pravopisu v české Historii o plavení se do Ameriky (psaní tvrdého l, diftongisace ý-ej, genitiv po slovese utíkati: nebezpečenství utíkati), hojně vazby infinitivní (Boha bejtí nevěřící lidé). V exkurse o kvantitě uvádí Hodura pomůcky, jimiž se řídil při označování kvantit. Tak na př. přihlížel ke kvantitě slov příbuzných (snádněji podle snáze), k důslednosti, s níž se objevuje kvantita v rukopise (na př. spojka *ačkoli* je psána i důsledně), k tehdejší literatuře a k dnešním nářečím atd. Autor správně poznamenává, že přijímání nebo odmítání kvantity, jaká je v rukopise, byla práce pro něho neobyčejně nesnadná, že při tom nemohl úplně vyloučit subjektivnost. Zdá se mi, že původní řešení vydavatelovo, podle něhož kvantituru rukopisu měnil všemš podle novověské kvantivity — s několika málo výjimkami — přece jen bylo vhodnější. A ještě na jednom místě byl bych poněkud jiného mínění nežli Hodura. Je možné, že slohové vlastnosti překladu nejsou jen napodobením latinského originálu, ale na druhé straně nedá se tuším popřít, že překladatelé nejen v úvodu, ale i v překladu samém stáli pod silným vlivem latiny; je proto dosti těžké rozhodovat o tom, zda v překladě tu věrněji, tu méně věrně napodobují latinské znění. V tom má Hodura ovšem plnou pravdu, že humanistický sloh „není jen čistě národní, na př. český, nýbrž že je obecně evropský“ (43—44).

Vlastní *Historie o plavení se do Ameriky* (s dedikací i předmluvou) obsahuje 22 kapitol (str. 49—364). Velmi zajímavé jsou marginální poznámky na některých listech, v nichž neznámý pisatel potupně, až drasticky mluví o husitech a luteránech (str. 369—370). Srov. na př. okrajovou poznámku při zmínce o pití vína při přijímání: „Scanek vám dát z nočního hrnce místo večere“).

Cena edice je zvýšena Hodurovými poznámkami ke kritice textu, bohatými výklady věcnými od Hodury a Horáka a konečně slovníčkem (svalník větší = kostival, šermice = pítka, šarvátko, vlastensky = vlastně, vhodně a p.) Stojí za poznámku, že Hodura ve shodě s návrhem na nová Pravidla českého pravopisu píše již čeští bratři proti dosavadnímu Čestí bratři.

Alois Gregor

Americký výbor z české literatury. Anthology of Czech Literature. Edited by William E. Harkins. Columbia University, New York, 1953. Stran VIII + 226.

Kolumbijská universita, jedno z nejvýznamnějších středisek americké slavistiky, vydává pro potřeby svých studentů i posluchačů ostatních univerzit v USA a v jiných zemích, užívajících angličtinu, edici *Columbia Slavic Studies*, v níž vycházejí práce o slovanských jazycích a literaturách (na př. William E. Harkins, *A Modern Czech Grammar*; V. V. Zenkovsky, *A History of Russian Literature*; William E. Harkins, *Bibliography of Slavic Folk Literature*; Clarence A. Manning, *Anthology of Eighteenth Century Russian Literature*). V této edici vyšla též anthologie z české literatury. Knížka, jejímž cílem je poskytnout studujícím češtiny materiál ke čtení a zpřístupnit jim nejvyšší hodnoty naší literatury, obsahuje ukázky z české poesie a prózy 19. a 20. století v originále.

Vydavatel vysvětluje v předmluvě zásady svého výběru. Předně se rozhodl otisknout jenom celé básně a prózy. Zavrhl zařazení úryvků z větších děl, protože čtenáři nemohou

mnoho říci. Od této zásady se odchýlil pouze v jednom případě, a to otištěním vyprávění o Viktorce z Babičky, to je však odůvodněno tím, že jde vlastně o uzavřenou povídku. Výbor byl dále ovlivněn ohledem na vkus čtenářstva anglicky mluvícího světa. Proto byli pomínuti autoři, které podle vydavatelova názoru mohou ocenit jen Češi (Rais, Herrmann), a místo bylo raději poskytnuto spisovatelům, kteří jsou bližší zájmomu čtenářů na Západě (Šlejhar). Bylo nutně rovněž přihlédnout k obtížnosti textů a vyhnout se pracím, v nichž je mnoho dialektismů, archaismů a slangových slov. Konečně se vydavatel přiznává, že při výběru ukázel uplatnit i své osobní záliby.

Tyto zásady výběru silně ovlivnily především obraz naší prózy. Reprezentují ji pouze Erben, Němcová, Neruda, Šlejhar, Dyk a K. Čapek; chybějí tedy tak významní autoři jako Světlá, Jirásek, Holeček, Nováková, Stašek, Olbracht, Vančura a j., jejichž význam tkví v rozsáhlých dílech. Uvážíme-li však poslání výboru, musíme uznat, že vydavatel sčítí mohl volit jinou cestu, neboť i tak zabírá próza nemalou část rozsahu knihy.

Celistvěji je zastoupena poesie, kterou autor pokládá za nejvýznamnější složku české literatury. Najdeme tu básně většiny předních básníků, postrádáme však Sládka, Zeyera, Šrámka, Tomana, Neumanna a Nezvala. Omezený rozsah knihy samozřejmě vylučuje, aby byl každý básník představen v celé své složitosti. Někdy však mohl být výběr přece jenom širší; tak na př. Dyk je zastoupen jen ukázkou ze své prvotiny, Halas pouze poesii z let 1930—1936, Hora toliko ukázkami z období 1927—1933.

Při úpravě textů, zvláště u autorů 19. století, bylo — jak se zdá — často použito našich školních vydání, odstraňujících zastaralé tvary, upravujících slovosled, kvantitu a p. Tento postup, nesprávný ve vydáních pro české čtenáře, je při výběru pro cizince oprávněný, neboť jim usnadňuje porozumění.

Důležitou složkou knihy jsou anglicky psané literárně historické výklady. Vydavatel předesílá každému období stručnou charakteristiku hlavních tendencí a jejich představitelů; ukázky jsou pak uvedeny autorovým portrétem, někdy značně rozsáhlým (na př. K. Čapkoví je věnováno více než pět stran). Významnou materiálovou oporou pro tyto kapitoly, zaujímavější celkem přes 80 stran, byly W. E. Harkinsovi zřejmě Přehledné dějiny literatury české od Arne Nováka. Leccos bychom ovšem formulovali jinak, někde bychom zdůraznili jiné věci a snažili bychom se více svázat literární vývoj se sociální základem, musíme však říci, že literárně historické výklady jsou pracovány pečlivě a v mezích, daných rozsahem, podávají co nejuplněnější obraz o naší literatuře. Jistě však bylo možno věnovat aspoň několik řádků Tylovi a mezi obrozeneckými časopisy (3) uvést i jeho Květy. Raději než o V. Hladíkovi (135) bychom četli aspoň stručnou charakteristiku díla K. Světlé, T. Novákové a j. Někteří spisovatelé jsou charakterisováni podle děl, která nepředstavují jejich vrchol; tak je u Raisa uveden jenom Pantáta Bezoušek (134), u Herrmanna pouze Otec Kondelík a ženich Vejvara (135). Nepominuli bychom tak zcela Sovovu lyriku po r. 1900 (157) a za Macharovu nejslavnější básnickou knihu bychom neoznačili Magdalenu (143). Nepovažujeme za správné tvrzení, že v české literatuře se až do první světové války projevuje nedostatek silné prozaické tradice (133). U Jiráska (118) bychom doplnili, že jeho F. L. Věk je kronikou českého osvícenství nejen na konci 18. stol., nýbrž i v prvních dvou desetiletích 19. století. Výtka, že Dobrovský špatně posloužil české próze (4), nedbá dobové situace; Dobrovský nemohl navázat na nic jiného než na jazyk 16. a 17. stol., neboť v jeho době chyběl český spisovný jazyk mluvený a písemná tradice byla přerušena dobou pobělohorskou. Při zmínce o založení Stavovského divadla (2) je třeba poznamenat, že nebylo určeno pro česká představení, a u RKZ (10, 12) by měli být jmenováni původci; u Palackého by bylo vhodné uvést, že své dějiny nevydával jenom německy (28). U několika autorů bychom zpřesnili životopisná data: Máchu zemřel šestadvacetiletý, nikoli pětadvacetiletý (30); Erben nenastoupil úřední službu r. 1843 (59), nýbrž 1837 — r. 1843 místo u soudu opustil; Svatopluk Čech nezanechal právnícké dráhy r. 1875 (120), nýbrž teprve o tři roky později; Vrehlický se nestal tajemníkem české techniky r. 1876 (124), nýbrž r. 1877. Jinak by bylo třeba formulovat otázku vztahu májovců k formě, k níž nebyli tak lhostejní (101). U některých literárních děl bychom zpřesnili charakteristiku. Na př. v Baládách a romancích nejsou toliko náboženské legendy a své intimní city zde Neruda nevyslovuje; jde o sbírku objektivní epiky. V Prostých motivech najdeme bezprostřední ohlasy Nerudových osobních zážitků a citů, nejsou tedy jen básněmi o ročních obdobích (108). Několik omylů se vloudilo do výkladů o Bezručovi (147). Tak nemůžeme vykládat jeho lpění na anonymitě jen obavou z nepřijemných následků; vyplynulo především z Bezručovy snahy po splnění s lidem, jehož utrpení vyzpíval. Není správný údaj, že Bezruč na brněnské poště „served for many years as director“; Bezruč byl sice po převratě r. 1918 jmenován přednostou brněnské nádražní pošty, hned druhého dne se však funkce vzdal. Konečně bychom Slezské písně neoznačili tak jednoznačně za básně

lyrické; k nejvýznamnějším úslům patří sociální balady. — Nepříjemný lapsus je ve výkladu o Čapkově Matce. Harkins se dal svést shodou názvů Čapkova dramatu a opery Aloise Háby a tvrdí, že Čapkova „*Matka* has been made into a quartertone opera by the composer Alois Hába“ (181). Hábova opera *Matka* byla napsána na libreto Ferdinanda Pujmana a premiéru měla r. 1931, tedy sedm let před vznikem Čapkovy Matky; thema opery je zcela odlišné.

Také Harkinsova periodisace (neoklasicismus a počátek českého obrození 1774—1815, preromantismus 1815—1830, romantismus 1830—1859, prerealismus 1860—1879, nacionalismus a kosmopolitismus na konci 19. století 1879—1894, realismus 1894—1915, symbolismus a dekadence 1895—1914, česká literatura mezi dvěma světovými válkami) vždycky nevyhovuje. Tak se stane, že mezi představitele romantismu je vedle Máchy a Erbena zařazena i Němcová a dokonce Havlíček. Nejednotnost periodisačního hlediska se projevuje na př. v tom, že období nesoucí názvy estetických kategorií (prerealismus a realismus) jsou oddělena období označeným termíny ze zcela jiné oblasti (nacionalismus a kosmopolitismus).

Vzmemme-li v úvahu všechny těžkosti, které W. F. Harkins musel překonávat, od omezení rozsahem až po nemožnost seznámit se s našimi novými literárně historickými pracemi a edicemi, musíme konstatovat, že jeho kniha je poctivá, důkladná, a že na ní autor pracoval s láskou. Studentům v Americe i v ostatních zemích, užívajících angličtiny, poskytně solidní uvedení do české literatury.

Pavel Pešta

Maryna Svobodová-Alšová: **U nás doma.** (K vydání připravil, doslov, poznámky a vysvětlivky napsal, kresby Mikoláše Alše a dokumentární snímky na přílohy ve spolupráci s autorkou vybral D. M. Pavlíček. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha 1957, str. 154.)

Deera Mikoláše Alše, dnes už pětasedesátiletá Maryna Svobodová-Alšová, vykonala se svým manželem Dr. Emanuele Svobodou pro poznání malřova života a díla nesmírně mnoho. Skromnost, ba ostych jí dlouho bránil, aby napsala také hrst vzpomínek na život v rodině Mikoláše Alše i na jeho styky s řadou přátel z uměleckých kruhů. A přece sotvado jiný byl více k tomuto úkolu přímo předurčen nežli ona, která strávila v blízkosti svého otce na třicet let. Patří proto k zásluhám pořadatele této sličné a po všech stránkách vzorně vypravené publikace (věnované sice mládeži, ale mluvící bohatstvím poznatků též k dospělým, ba i k uměnovědcům a literárním historikům) D. M. Pavlíčka, že se taktně přičinil o to, aby půvabné listky vzpomínek nezašly se zjevem pamětnice.

Autorka umí vyvolat ovzduší Alšovy domácnosti, při čemž vede čtenáře též do Alšova mládí a zachycuje qustrův život až do smrti. Středem její pozornosti zůstává ovšem Aleš sám, umělec vzácně lidský, přirozený, dobrého srdce, milující oddaně ženu Marynu a své děti, přítel zvířat. Poznáváme Alšovy bídné poměry hmotné, které nutily malíře k práci za malý honorář, rodinu k časté změně bytu a paní Marynu k občasnému ukládání věcí do zastavárny. Teprve od r. 1895 se Alšovými vedlo lépe — asi jako střední měšťanské rodině. Aleš měl rád zpěv, zpíval si při práci, zejména revoluční a zbojnické písně. O večerech Aleš někdy doma předčítal — např. Jiráskův román *Mezi proudy*. Za zvlášť kouzelné pokládám vyličení vánoce u Alšů; vyvolání ovzduší Národopisné výstavy r. 1895 nebo načrtání situace, za níž kreslil Max Švabinský Alšovu podobiznu. Co tu dovedla autorka připomenout roztomilých podrobností!

Historika umění bude přirozeně zajímat všechno, co se v knize povídá o Alšovi - malíři a kreslíři. A nezůstane věru na suchu. Maryna Svobodová-Alšová, sama malířka, pamatuje si na vznik mnoha prací a dovede podat obraz dobového i tvůrčího ovzduší, v němž vznikly. Za všechny ostatní tu jmenujme vznik těchto děl: *Osiřelá dítě*; *Mírotický kostelíček*; *Když tě vidím*, má panenka; *Za chlebem*; *Život starých Slovanů*; *loutkové divadlo* atd. Přitom je až dojemné, s jak nepatrnými prostředky Aleš svá díla vytvářel — např. jedním štětcem maloval od r. 1897 do smrti. Obdivuhodná byla optická pářel malíře, který kreslil, maloval téměř bez modelů a rozvrhal i veliké kartony pro nástěnné malby rychle, s geniální jistotou.

V knize není zachycen toliko život Alšovy rodiny. Autorka, dobrá pozorovatelka, přibliží na různých místech společenské poměry v druhé polovině 19. století a v prvním desetiletí století našeho. Před námi defilují v stručných, žel, příliš stručných obrysech postavy umělců. Jen málokdy dosáhne portrét výrazné plastičnosti (např. podobizna malíře, Alšova přítele Josefa Tulky), spíš se pisatelka spokojí toliko s malým, třebaž výrazným detailem. Aleš, čtenář a ctitel Čelakovského, Kollára, Máchy, Němcové, Petöfiho, Longfellowovy *Písně o Hiawathě*, měl mezi literáty mnoho přátel. K jeho oddaným druhům patřil